

توں مکتی پاؤن -----) پچھلی فائیل توں چالو لئی تہانوں گھر چھڈ سنیاسی ہون دی ضرورت نہی۔ تسی گھر گربستی وچ رہندیاں چڑھدی کلھا وچ رہ سکدے ہو۔ بس نرنکار دا ناں جیو، دھرم دی کرت کروتے جو کجھ بے ونڈ کے چھکنا۔

گورو صاحب نے آجڑی نوں سمجھایا کہ ایہو جہے سنیاس دا کی فائدہ جے پھر بھکھ لگن تے گربستی دے گھر ول ویکھنا پیندا ہے۔ گربست دھرم سبھ توں اتہ۔

آجڑیاں نے جو چمتکار ویکھیا سی اوہناں کر کے علاقے وچ دہائی پے گئی کہ بابا نانک اس علاقے وچ ہی پدھارے ہوئے۔ اودوں پھر پنڈت سبوں ناں دا اک ویکتی گورو صاحب دے آچرنی لگاتے گرسکھی نوں پہنچا۔ گورو نانک دے نرمل پننتھ دا بعد وچ پرچارک بنیا۔ ایسے نے ہی پھر توس میدان وچ گورو صاحب دی یاد وچ دھرم سالانہ بنائی۔ ایسے دے بنائے تھڑے تے بعد وچ اکبر بادشاہ نے برج بنا دتا پر نام دم صاحب ہی رہا۔ برج دی بنتر دیکھن توں لگدا ہے کہ ایہہ خالصہ سرکار ویلے بنیا سی۔

ایہہ گھٹنا کشمیر دے توسمیدان علاقے وچ گھٹی سی جتھے ۱۹۳۲ ای دمدمان صاحب ناں دا گرو دوارہ صاحب وی ہندا سی۔ سری نگر توں ۲۹ ک۔ می۔ پچھم بیروا۔ بیروا توں لگ پگ ۲۰ ک۔ می۔ دکھن۔ (اندازہ)

سن ۱۹۳۲ وچ ایہہ استھان پہاڑ گراٹ مرگ اتے کراں مرگ درمیان ہے۔ جدوں یاتری اوتھے پہنچا تاں اس پوتر استھان نوں آجڑیاں نے ملیا ہویا سی۔ کوئی سو لگدی ہن تک تاں اسکھ علاقے وچ نہی رہندا۔ اس دا نامو نشان مٹ چکا ہووے گا۔

سائیکل یاتری انوسار اس توس میدان توں کوئی ۱۲ ک۔ می پچھم اتے شہر پنچھ توں ۲۰ ک۔ می۔ پورب ول اک تلاب آؤدا ہے جتھے گورو صاحب رکے اتے اتھے اشنان وی کیتا سی جو داماسر دے ناں نال جانیان لگ پیا۔ یادگارتے نہی بنی پر اوہ سرورور نقشے تے گورو صاحب دی آمد دی یاد داؤدا ہے۔ اس سرورور نوں اسیں دکھاؤن دی کوشش کیتی ہے۔ پنچھ دے پنڈ جلیاں توں ۳ ک۔ می۔ دکھن۔ جاں بڈھا امر ناتھ توں ۷ ک۔ می۔ دکھن۔

اس وچ کوئی شک نہی کہ گورو صاحب پنچھ وچ گئے پر اوناں دی یادگار نہی سی بنی اوتھے۔ پنچھ اونوی دنی وی اہم ریاستی قصبہ سی۔

تیجی اداسی۔ بہاگ-۴

کشمیر توں قابل

کلیانسر- اتھاسسر وچ کسے کلیانسر وکھے گورو نے کجھ صاحب دا آؤنا لکھیا ملدا ہے۔ کرپال سنگھ اس پرکار لکھیا ہے:-

"کوبالے توں ۳۰ میل دور موجودہ بنائی گئی پکی سڑک توں اٹھ میل پورب ول کلیانسر ہے، جتھے گورو نانک صاحب دے چرن پاؤن دی روایت پرچلت ہے" تے گرو دوارہ وی سی۔

بھائی قان سنگھ نابھ نے دسیا ہے، "اتھے جل دا نرمل سوما ہے۔ جگت گورونے اپنے چرناں نال پوتر کیتا ہے، اتھے بھائی مہر سنگھ جی پنچھ والیانے گرو دوارہ بنوا دتا ہے۔ ایہہ تھان کشمیر دی پکی سڑک دے ۳۸ ویں میل توں سجے پاسے ست میل "دی وتھتے ہے۔"

کجھ گورنتھان توں ایہہ وی پتہ لگدا ہے کہ گورو صاحب راولپنڈی وی گئے سن۔ راولپنڈی جس استھان تے گورو صاحب نے چرن پائے اوتھے گرو دوارہ تیوبن صاحب موجود سی۔ راولپنڈی دے لاگے ہی کوئی کھیر آباد آبادی ہے۔ اوتھے وی گورو صاحب دا (آؤنا لکھیا ہے۔)

انہاں دوواں استھاناں دے حالات دا ہن کجھ پتہ نہی۔

سو کلیانسر، راولپنڈی بارے کجھ پکا نہی کہ گورو صاحب جاندے ہوئے جاں واپسی تے لنگھے سن۔

---◆---

بالے دا چشمہ (فوٹو لئی دھنواد اقبال قیصر)

ا سائیکل یاتری - ۵۱۴، ۵۱۴ سائیکل یاتری - ۵۱۳
 کرپال - ۱۱۰، مہان کوش-۲۸۶ (اسیں نقشیاں رانہی اس کلیانسر نوں لبھن دا اپرا کیتا ہے پر کتے نہی ملیا)۔ ایہہ وی ہو سکدے کہ ایہہ داماسر ہی ہووے جس دا سائیکل یاتری ذکر کر رہا ہے،
 نبروالا-۶۸، و اقبال قیصر

پہاڑی ولی قندھاری، حسن ابدال (انٹرنیٹ فوٹو)

ہے جس دی علاقہ وچ پچھلے ۲۰-۲۲ سال توں بہت مانتا ہے۔ سبھ دنیا قندھار توں پہنچے ہوئے فقیر دی مرید ہے۔ لوکی انوں بابا ولی قندھاری کرکے جاندے۔

لوکاں نوں فقیر ول جاندے ویکھ مردانہ وی نال ہی ہو تریا۔ دعا سلام کرکے مردانہ وی باقی لوکاں نال فقیر دے پیراں وچ جا بیٹھا۔ گلاں باتاں بوئیاں۔ مردانے وی اپنے بارے دسیا۔ پیر ایہہ سن کے کولا ہو گیا کہ اک مسلمان شخص کسے ہندو دا مرید ہے۔ مردانے حالے ہتھیرا دسیا کہ بابا نانک تان ہندو مسلمان توں کجھ جدا ہی ہے۔

ہولی ہولی لوک تان فقیر دے درشن مراداں لیندے چلدے بنے۔ پر فقیر مردانے کولو بابے نانک بارے گلاں پچھی جا رہا سی۔ مردانہ وی بڑے مان نال ساریاں گلاں دس رہا سی کہ بابا نانک کتھے کتھے دور دیساں دے گیا۔ کوئے کوئے چمتکار کیتے۔

کجھ سمیں بعد مردانے نوں پیاس لگی۔ فقیر نے بڑے مان نال مردانے نوں اوہ پانی دا چشمہ دکھایا جو اس نے جاری کیتا ہویا سی۔ پر مردانے نوں پانی دین توں فقیر نے نانہہ کر دتی تے کہن لگا کہ جس نانک دیاں توں انیاں تعریفاں کردا ہے، جا اسے کولو جا کے پانی پی۔ مردانے نے ہتھیرے ترلے پائے پر پیر کتھے منے۔

کیہا جاندا ہے کہ گورو نانک وی پہاڑی دے پیراں 'چ لاگے ہی براجمان سن۔ مردانہ

گورو صاحب کول آیا تے ساری گلّ دسی۔ گورو صاحب نے کیہا مردانیا توں ضرور ہنکار والی گلّ کیتی ہو ویگی جو پیر نے تینوں پانی تکّ نہی پین نوں دتا۔ گورو صاحب نے کیہا کہ میرے کول کھڑی طاقت ہے جہڑا توں پیر اگے انیاں تعریفاں کیتیاں نے۔ گورو صاحب نے مردانے نوں کیہا کہ جا اک وار پھر پیر اگے ارجوئی کرتے کہو کہ نانک تان نیچاں توں وی نیچے ہے اوہداتے تہاڈا مقابلہ کاہدا تسی میرے تے ترس کروتے جل چھکاؤ۔ مردانے نے ایسے طرحاں ہی کیتا۔ پر پیر نے پھر پانی دین توں منا کر دتاتے کہن لگا کہ تیرا نانک تان دنیاں بھر وچ گھم پھر کے لوکاں نوں تار رہا ہے تان کی تیری پیاس وی نہی بجھا سکدا؟ کیہا جاندا ہے کہ گورو صاحب نے مردانے نوں تیسری

ولی قندھاری دے ستھان دے درشن لئی پہاڑی چڑھیاں سنگتاں۔ نومبر ۲۰۱۵ جوں اسپن گئے سی، چلا ولی قندھاری دی کارسیوا چل رہی

واری وی بھیجیا پر پیر نے پانی ناں پیایا۔

اخیر گورو صاحب نے پہاڑی توں پیٹھاں اک ستھان توں پتھر ہٹوایا تے اوٹھے پانی دا پھہارا چھٹ گیا۔ دوسرے پاسے پیر نے جو چشمے دا پانی جمع کیتا ہویا سی اوہ اک دم خالی ہو گیا۔ تے اوہدا چشمہ سک گیا۔

پیر نوں جدوں پتہ لگا کہ نانک نے پیٹھاں اک چشمہ جاری کر دتا ہے تان اس نے اک پتھر گورو صاحب ول ریڑیا۔ گورو صاحب نے آ رہے پتھر اگے اپنا پنچہ کرکے روک لیا۔ اخیر تھک ہار کے پیر ولی قندھاری جس دا اصلی ناں پیر سید جمال الا سی گورو صاحب دے چرناں تے ڈھیہہ گیا۔ اوٹھے گورو صاحب نوں پیر نوں اپدیس دتا

حضرت ولیؤلا بنام ولی قندھاری دا قندھار توں ۴۷ ک۔ می. ہٹواں مقبرہ۔ گورو صاحب جدوں بغداد توں پرط رہے سن تان گڑ صاحب نے ولی دے ٹکانے بارے پتہ کیتا۔ صاحب نوں پھر خبر ملی کہ اوہناں دا یار تان فوت ہو گیا ہے۔

علاقے وچ ایہہ خبر جنگل دی اگ دی طرحاں پھیل گئی۔ دوروں نیڑیو لوک گورو صاحب دے درشناں نوں آئے تے نویں جاری ہوئے چشمے نوں ویکھ وسماد ہوئے۔ لگدا اتھے گورو صاحب کئی دن رہے۔

پیر ولی قندھاری تے حسن ابدال کئی سالان تک لوکاں نوں سنتو کھدے رہتے گورو صاحب دی سکھیا کرت کرناں ونڈ چھکنا تے نام چین دا سدھانت اتھے پرچلت رہا۔ ایہہ چشمے علاقے دے لوکاں واسطے مقدس زیارت جگہ بن گئی سی۔ سو اس استھان دی سیوا حسن ابدال دا پروار سکھ راج ویلے تک کردا رہا۔ ۱۸ویں صدی دیاں راجنیتک گھنٹاواں نے مسلمانان تے سکھاں وچ فرق کھڑا کر دتا۔ سکھاں نوں برا لگن لگ گیا کہ اوہناں دے پوتر استھان تے کنٹرول مسلمان پروار دا ہے۔

پھر مہاراجہ رنجیت سنگھ دے جرنیل ہری سنگھ نلوانے مسلمان پروار جہڑے سیوا کردے سن انان نوں پنڈ واہ اتے پنڈ برہان وکھے چوکھی زمین دے کے استھان دا پر بندھ سکھاں دے حوالے کر دتا۔ "گرو دوارہ پنچہ صاحب دے وڈے دروازے دے ساہمنے ڈیڈھ سو گز دے فاصلے اک پرانی مسجد ہے۔ اس مسجد پیٹھ اک بھورا ہے۔ پوڑیاں دے رانہی اس وچ اتریدا ہے۔ اس بھورے دے وچکار اک تھڑھاں بنیا ہویا ہے۔ ایہہ اوہ ہے جتھے ولی قندھاری بیٹھ کے ریاضت تپ کریا کردا سی۔ اس مسجد دا نام ہی ہے 'چلھے والی مسجد' جس وچ چلیہا کٹدا سی بھاؤ چالی دن ان کھان توں بناں تپ کردا سی۔"

۱۸۲۰ وچ اک جرمن یاتری ولیئم پھنچ جدوں حسن ابدال آیا تاں اوہ وی اتھوں دی سنگت تے شردھا ویکھ کے پرسن ہویا۔ اودوں تک پنچہ صاحب نوں مسلمان وی مندے سن۔

---◆---

◆ پنڈ کامرا وکھے چشمہ جاری کیتا

گورو صاحب حسن ابدال توں پیشاور نوں جا رہے سن۔ رستے وچ اک تھاں لوکاں نے گورو صاحب اگے اپنی تکلیف دسی کہ اتھے دور دور وی کتے پانی دا سادھن نہی ہے۔ راہیاں واسطے بہت مشکل ہے۔ اودو پھر گورو صاحب نے حکم کیتا کہ فلانی تھاں کھودو۔ پٹن تے ٹھنڈے مٹھے پانی دا چشمہ وگ تریا۔ ۳-۴ صدیاں لوک اس پانی دا لایہ اٹھاندے رہے۔ مقامی لوک انوں نانک پیر دا چشمہ کہہ کے یاد کردے آئے سن۔ پچھے ۱۹۳۰ ای دے نیڑے چشمے دا پانی تھوڑا نیواں ہو گیا۔ جس کر کے بھرو شہر دے اک گرسکھنے اتھے باؤلی ہی کھدوا دتی۔ پھر لوک انوں کھنڈا کھوہ دے نال سمبودھن کردے آئے

گرو دوارہ پا: پہلی نشہرا۔ فوٹو ۱۹۳۲ ای۔ سائیکل یاتری

نے۔ سائیکل یاتری نے اس استھان دی تصویر وی دتی ہے۔

ساڈا اندازہ ہے کہ ایہہ ستھان (نقشہ سوچک: ۷۲, ۴۲, ۳۳, ۸۸) پنڈ ڈھوک جوگیاں اتے کامرا دے درمیان ہووے گا۔ بھاؤ حسن ابدال توں ۲۷-۲۸ کہ۔ می پچھم۔ لاکے پاکستانی ایئر فورس دی چھاؤنی تے اتھے منہاس ایئر پورٹ قائم ہے۔ پھر وی ستھانک ویر ہی کھنڈا کھوہ باؤلی دی اصل نشاندہی کر سکدے ہن۔

اس توں اگے صاحب نے کوئی ۲۰ کو کہ۔ می۔ دا پینڈا کر کے اٹک خورد توں دریا سندھ جاں اٹک دریا پار کیتا۔ قابل دریا دے نال نال چلدے ہوئے ۳۲ کہ۔ می۔ دا سفر کر کے نشہرا پہنچے۔

اتھے بھاؤ نشہرے (پرانے) گورو صاحب دی یاد وچ گرو دوارہ وی ہندا سی جو سردار ہری سنگھ نلوانے بنوایا سی۔ بعد وچ گرو دوارہ تان ڈھیہہ گیا پر ۱۹۳۲ ای۔ وچ اتھے مندر بن گیا۔ جو جگیر گردوارے نوں لائی سی اوہ مندر تے خرچ ہونی شروع ہو گئی۔ تصویر وچ جتھے رکھ نظر آؤدا ہے اتھے گرو دوارہ سی۔ مندر پچھے نظر آ رہا ہے۔

ایسے طرحاں ہی گورو صاحب نے ہنگو (پھر ٹیٹر پاکستان) وکھے وی چشمہ جاری کیتا۔ جس بابت سانوں انٹرنیٹ دی یوٹیوب چینل توں پتہ لگا۔ اس ستھان تے گورو صاحب کھڑے پاسیو آئے اجے لبھنا باقی ہے۔

---◆---

"گرہست مارگ سبھ توں اتم"

گورکھ بڑی پہنچ گیا گرستی بابا

(۱۵۲۰ ای دے ساؤن مہینے)

پیشاور جاں جس نوں بادشاہ سکندر دے ویلیاں 'چ

و پرو۔ صاحب سنگھ - ۱۷۷, D سائیکل یاتری - ۴۱۰

ا ہنگو وکھے چشمہ جاری کیتا صاحب نے

<https://www.youtube.com/watch?v=oo-VyHcg7oc>

بابا جی کولو گلاں پچھنیاں شروع کر دتیاں کہ بابا جی سنئے تسی پورے ہندوستان دا چکر لا چکے ہو۔ مردانے دسیا کہ گورو صاحب بنے بنے سمیر پربت وی گاہ ائے۔

پر جوگی اتسک ہویا گورو صاحب کولوں وکھ وکھ تھواں دی جانکاری لے رہا سی۔ اک دن تاں بس جانکاری والی گلاں باتاں وچ نکل گیا۔

اگلے دن پھر سبھا جڑی۔ بن جوگیاں نے روحانیت نال سبندھت مصالے پچھنے شروع کر دتے۔ کلھ والے جوگی نے پھر سوال کر دتا کہ اک گرسنتی بندہ کوے نرنکار نال جڑ سکدا ہے؟

صاحب نے سمجھایا کہ ہاں گرسنت وچ رہ کے وی بندہ نرنکار دے انگ سنگ چڑھدی کلا وچ وچر سکدا ہے۔ بس سنجم وچ رہے۔ جیوں دا انوں گیان ہووے۔ ونڈ کے چھکے۔

گورو صاحب تے مردانے رامکلی وچ وار چھیڑ دتی:-

سو گری جو نگرہ کرے۔۔۔ جپ تپ سنجم م ۱

بھیکھیا کرے۔۔۔ پن دان کا کرے سریر۔۔۔ سو گری

گنگا کا نیز۔۔۔ بولے ایسر ست سروپ۔۔۔ پرم تنت مہ

سو اوڈھوتی جو دھوپے م ۱ ریکھن روپ۔۔۔ ۲

آپ۔۔۔ بھیکھیا بھوجن کرے سنتاپ۔۔۔ اوٹھ پٹن مہ

بھیکھیا کرے۔۔۔ سو اوڈھوتی سو پر چڑے۔۔۔ بولے

گورکھ ست سروپ۔۔۔ پرم تنت مہ ریکھن روپ

سو اداسی ج پالے اداس۔۔۔ اردھ اردھ کرے م ۱۔۔۔ ۳

نرنجن واس۔۔۔ چند سورج کی پائے گنڈھ۔۔۔ تس

اداسی کا پڑے ن کندھ۔۔۔ بولے گوپی چند ست سروپ

سو پاکھنڈی م ۱۔۔۔ پرم تنت مہ ریکھن روپ۔۔۔ ۴

ج کایا پکھالے۔۔۔ کایا کی اگن برہم پرچالے۔۔۔ سپنے بندن

دیئی جھرنا۔۔۔ تس پاکھنڈی ذرا ن مرنا۔۔۔ بولے چریٹ

م ۱ ست سروپ۔۔۔ پرم تنت مہ ریکھن روپ۔۔۔ ۵

سو بیراگی ج الے برہم۔۔۔ گگن منڈل مہ روپے تھم۔۔۔

ایہنیں انتر رہے دھیان۔۔۔ تے بیراگی ست سمان۔۔۔

بولے بھرتھر ست سروپ۔۔۔ پرم تنت مہ ریکھن

کیو مرے مندا کیو جیوے جگت۔۔۔ کن م ۱ روپ۔۔۔ ۶

پڑائ کیا کھاجے بھگت۔۔۔ آست ناست ایکو ناؤ۔۔۔ کوں

سو اکھڑ جت رہے پیاؤ۔۔۔ دھوپ چھاو جے سمع کر

سہے۔۔۔ تا نانک اکھے گڑ کو کہے۔۔۔ چھ ورتارے

ورتہ پوت۔۔۔ نہ سنساری نہ اوڈھوت۔۔۔ نرنکار جو

پوڑی۔۔۔ رہے سمائی۔۔۔ کاہے بھیکھیا منگن جائ۔۔۔ ۷

پر مندڑ سوئی آکھیئے جتھہ پر جانا۔۔۔ مانس دیہہ گر

پجی پیا سبھ آتم رام پچھاتا۔۔۔ باہر مول ن کھوجیئے

گھر ماہ بدھاتا۔۔۔ منمکھہ پر مندر کی سارن جاننی

تنی جنم گواتا۔۔۔ سبھ مہ اک ورتدا گر سبیدی پیا

کیو مرے مندا کیو جیوے جگت۔۔۔ م ۱ جائی۔۔۔ ۱۲

کن پڑائ کیا کھاجے بھگت۔۔۔ آست ناست ایکو ناؤ۔۔۔

کوں سو اکھڑ جت رہے پیاؤ۔۔۔ دھوپ چھاو جے سمع کر سہے۔۔۔ تا نانک اکھے گڑ کو کہے۔۔۔ چھ ورتارے ورتہ پوت۔۔۔ نہ سنساری نہ اوڈھوت۔۔۔ نرنکار جو رہے سمائی۔۔۔ کاہے بھیکھیا منگن جائ پوڑی۔۔۔ پر مندڑ سوئی آکھیئے جتھہ پر جانا۔۔۔ ۷ مانس دیہہ گر پجی پیا سبھ آتم رام پچھاتا۔۔۔ باہر مول ن کھوجیئے گھر ماہ بدھاتا۔۔۔ منمکھہ پر مندر کی سارن جاننی تنی جنم گواتا۔۔۔ سبھ مہ اک ورتدا گر سبیدی پیا جائی۔۔۔ ۱۲

صاحب نے کہا اوئے ویر جوگیو، تسی کن ونے، جے ونا ہی ہے تاں اپنے پردیاں نوں ونو۔ رسماں ناں کرو۔ سچ مچ موت نوں یاد رکھو۔ کنٹرول کرناں ہے تاں کام، کرودھ، لوبھ، موہ اہنکار تے کرو تے سبھ توں ضروری گل: شبدرانی نرنکار دی صفت صلاح کرو۔ اینوے ناں گونگے بنے بگلا سماہی لایا کرو۔ گورو صاحب تے مردانے نے شبید گاویا:-

مندراتے گھٹ بھینر مندرا کانیا گوڑی چیتی محلہ ۱

کیجے کھنٹھاتا۔۔۔ پنچ چیلے ویس کیجہہ راول ایہہ من ۱

جوگ جگت او پواستا۔۔۔ ایکو سبڈ کیجے ڈنڈاتا۔۔۔ ۱

رہاؤ۔۔۔ دو جا ہوز ناست کند مول من لاوستا۔۔۔ ۱

مونڈ منڈائیے جے گڑ پائیے ہم گڑ کینسی گنگاتا۔۔۔

تربھون تارنہاڑ سوامی ایکون چیتیس اندھاتا۔۔۔ ۲

کر پٹمب گلی من لاویس سنسا مول ن جاوستا۔۔۔

ایکس چرنی جے چت لاوہ لب لوبھ کی دھاوستا

جپیس نرنجن رچیس منا۔۔۔ کاہے بولہ جوگی۔۔۔ ۳

رہاؤ۔۔۔ کایا کملی ہنس ایانا میری کپٹ گھنا۔۔۔ ۱

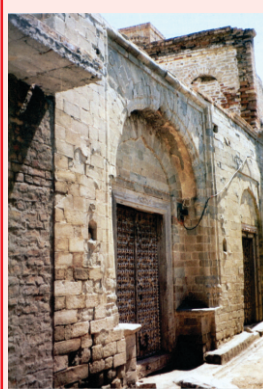
میری کرت بہانیتا۔۔۔ پرنوت نانک ناگی دا جھے پھر

۱۵ ۳ پاچھے پچھانیتا۔۔۔ ۴

اک جوگی بول اٹھیا بابا جی اوہ شبید سناؤ: 'جتی

سداوہ جگت ن جانہ چھڈ بہہ گھر باڑ۔۔۔ گورو

صاحب نے کہا اوہ سویرے صحیح۔ راگ آسا وچ

گرو دوارہ گرہڑی پیشاور (دھرم سالا بابا سری چند)۔ مول وچ عبدل رحمن دا گھر۔ اج اس استھان دا مکھ گیٹ ہی بچیا ہے۔ گرو دوارہ ڈھاکے اوتھے سکول بنا دتا گیا ہے۔ (فوٹو اقبال قیسی)

سائیکل یاتری۔ ۱۹۲۲ء اس گورکھ پڑی گرو دوارہ صاحب دی بڑی دردناک تصویر کھچی ہے۔ سن ۱۹۸۲ پ۔ ۱۹۲۵ (ای) نوں سرکار نے حکم دتا سی کہ جہڑا وی اس گرو دوارے اندر جانیگا انوں ۶۰۰ روپے جرمانہ۔ کارن ایہہ کہ اوڈوں سکھ اتے سر چندیئے ہندواں درمیان جھگڑا ہو گیا سی گرو دوارہ صاحب دے پریندھ نوں لے کے جس

کارن دوواں دھراں دے ۱۱-۱۱ بندے گرفتار کیتے گئے۔ سرکار نے پھر گرو دوارہ صاحب وچ داخلے پابندی لا دتی سی۔ سنگناں باہرو ہی متھا ٹیکیاں کردیاں سن۔

چھپتے ناں سکيا جلالباڊ وکھے بايے دا جلال

چوہا صاحب - پيشاور توں اگے ۱۳۶ کھ. می. تے جلال آباد قصبہ ہے۔ جس دی جوہ وچ جدو گورو صاحب جا رہے سن تان رستے وچ اک ڈنگراں دا پالی بیے ہوش حالت وچ ملیا۔ پالی بول نہی سی پا رہا اس نے اشارے نال کيہا کہ اوہ پیاسا ہے۔ گورو صاحب نے مردانے نوں حکم کيٲا کہ انوں جل چھکاؤ۔ مردانہ کہن لگا گورو جی ساڈی مشق وی بالکل خالی ہے۔

گڑ نانک دربار، چشمہ صاحب، جلال آباد

اس ویلے گورو صاحب نے اک پتھر ول اشارہ کيٲا کہ اس نوں کھسکاؤ، جل نکليگا۔ مردانے تے نال دے جوگی ساتھیاں نے اوہ پتھر بٹایا تان تھلیو جل نکل آیا۔ پیاسے منڈے نوں پانی پیا تان اوہ ہوش وچ آیا۔ پور تھوڑا پٹن تے نرمل جل دا پھہارا چھت پیا۔ خبر جلال آباد وچ جنگل دی اگ دی نیائی پھیل گئی۔ ہم ہما کے پٹھان گورو صاحب دے درشناں نوں آئے۔ جلال آباد وچ آج وی سلطان پور والی سڑک تے گورو دوارہ چوآ صاحب موجود ہے۔

یاد رہے جلال آباد وی بہت پراتن شہراں وچوں آؤدا

افغانستان وچ سکھ - حالانکے ویلے ہندوستانی لوک افغانستان دے وپار وچ چھلے ہوئے سن آج مسان ۳۰۰۰ سکھ تے ہندو افغانستان وچ بچے ہن - اسلام ودھیا سدھانت تے پر بدقسمتی نال مسلمان لوک باقی مذہباں نوں برداشت نہی کردے۔ دھرم دی ویچار دھارا کجھ اجیہی ہے کہ جدوں وی کوئی مسلمان غیر مسلم نوں ملدا ہے تان اوہدی پہلی دلی اچھا ایہہ ہندی ہے کہ غیر مسلم نوں کسے طرحاں مسلمان بنا یا جاوے۔

پھر افغانستان وچ جدوں توں بادشاہت ختم ہوئی ہے سکھ تے ہندواں واسطے مصیبت ودھی ہے۔ خاص کرکے ۱۹۹۳ وچ جدوں باری مسیت ڈھاپی گئی تان سکھان ہندواں تے تان مصیبت دے پہاڑ ڈھیہہ پئے۔ تھان تھان تے گردوارے مندر ڈھاہ دتے گئے۔ اک گردوارہ ڈھاہ کے اوتھے دے راشٹریتی دا مقبرہ اسار دتا گیا۔ طالبان سرکار نے تان اک ویر حکم کر دتا کہ سارے سکھ تے ہندو جدوں باہر نکلدے بو کھتے رنگ دی پٹی باہ تے بن کے آؤ۔ اس حکم نال سکھان وچ بور دہشت پھیل گئی۔ آج ہتے سکھ ہندوستان، کنیڈا، انگلینڈ آدی ملکان وچ دوڑ گئے ہن۔ جہڑے بچے ہن اوہ ترک جہی زندگی جی رہے ہن۔ گردوارے یدھ دوران ڈھیہہ گئے تے انیکان تھاون تے زمین دے مگر مچھان نے قبجے وی کر لے ہن۔

حوالہ - /afghanhindu.wordpress.com/2009/11/

ہے۔ چینی یا تری بیون سانگ نے وی ایہدا ذکر کيٲا ہے۔ ایہدا پرانا ناں ادیناپر ہویا کردا سی۔ افغانستان دے پنج وڈے شہراں وچوں اک ہے تے نانگرہار صوبے دی راجدھانی ہے۔ اتھے وپاری زیادہ پنجابی ہی ہویا کردے سن۔ لگپگ ہفتہ کو گورو صاحب اتھے رہتے پھر اگے قابل نوں چل پئے۔

---◆---

جدوں بابر نے بايے کولوں چکی پسائی*

پر گورو صاحب اگے ہو کے بابر نوں کیو ملن گئے؟ (۱۵۲۰ ای.) جلال آباد توں قابل ۱۵۰ کھ. می. ہے۔ اوہنی دنی ونجاریاں دے قافلے عام ہی ترے رہندے سن۔ اندازہ ہے کہ گورو صاحب کسے قافلے نال ہی قابل نوں گئے۔ حالانکے رستے وچ تھان تھان گورو صاحب نے نام دے لڑ لگن دی دہائی دتی۔ ۲-۳ دنان وچ ہی صاحب قابل پہنچ گئے۔

قابل وچ اس ویلے تک آجے جوگی مٹھ پیگا سی۔ جوگیان نے اپنی آرتی جہی کویتا وچ حضرت محمد صاحب دی تعریف وی شامل کر لئی سی۔ پھر گورو صاحب مسلمان صوفی پیراں نال وی سوکھ وچ ہی رہندے سن۔ گورو صاحب دے کئی ٹکانے پیراں دیاں خانگاہاں تے سن۔

گورو صاحب دے قابل پہنچن تے بولی بولی سادھو فقیراں جوگیان دا کتے اکٹھ ہو گیا۔ لگدا ہے بابر دے کسے سپاہی نے ایہہ سادھو فقیراں دا اکٹھ ویکھ لیا۔ اسنے جا بابر نوں خبر دتی کہ آہ ویہلے فقیراں دیاں پھر ڈھانیاں دیاں ڈھانیاں تریاں پھر ریباں ہن۔ ایہناں نوں کوئی کم دھم نہی۔

ات دے دلیرتے شرابی کبابی بابر دی مشہوری سی کہ اوہ سادھو فقیراں دی وی پرواہ نہی سی کردا۔ کجھ سال پہلاں اسنے ازدیجان (آج دے ازبیکستان دا شہر) دے اک مشہور درویش 'پیر گاہ' نوں مروا دتا جسدی سارے علاقے وچ منتا سی۔ پر پیر گاہ بابر دے حق وچ نہی سی۔*

پھر ایسے بابر نے لکھیا ہے کہ "سلیمانی پہاڑیاں وچ موجود پیر قانون دے چیلیاں نے میرے کجھ سپاہیاں نوں زخمی کر دتا سی۔ اس پیر دی وی علاقے وچ بہت منتا سی۔ مے حکم دتا کہ مجرم دے ٹوٹے ٹوٹے کر دتے جان تان کہ علاقے وچ سنیہا چلا جائے۔"

اک بور تھان اوہ لکھدا ہے:

"۱۴ فروری ۱۵۱۹ نوں میں مقام ناں دے علاقے وچ رکیا ہویا سی۔ میں کی ویکھدا ہاں بڑی خوبصورت جہی ٹبی اتے شاہپاز قلندر (اس مسلمان صوفی پیر دی سندھ وچ بہت منتا ہے) دا مقبرہ بنیا ہویا ہے۔ ایہہ اوہی پٹھی سوچ والا کافر فقیر سی جس کرکے اس

علاقہ دے انیکان لوکان دی سوچ وگڑ گئی ہے۔ مینوں لگا کہ ایہو جہی خوبصورت تھان تے کسے کافر دا مزار نہی ہونا چاہیدا۔ سو میں حکم دے کے اوہ ڈھہا دتاتے تھان پدھرا کروا دتا۔ ایہہ اینی خوبصورت تھان سی کہ میرا اوتھوں جان نوں جی ناں کرے۔ اتھے پھر میں نماز وی پڑی۔ اتھے کجھ سماں میں رہا۔

بادشاہ بابر دی اصل اتہاسک تصویر (پتہ نال بنی) یاد رہے مغل بادشاہ، مول وچ منگولیا توں ہون کر کے کھو دے جے ہی ہندے سن۔ صرف ٹھوڈی تے ماڑے جے وال ہندے سن۔

ایہو کارن ہے کہ گورو نانک صاحب ول بھنّے کے قابل نوں ہو ترے سن۔ گورو صاحب دا سوچنا سی کہ بابر ابراہیم اباراہیملودھیب ابراہیم نالو چنگا ہے کیونکہ لودھیاں وچ دھارمک کٹڑتا حد درجے دی سی۔ گورو صاحب دی جیونی پڑھدیاں اسپیں محسوس کیتا ہے کہ انان وچ لوہڑے دی دلیری سی۔ در اصل دلیری لفظ انان تے ڈھکدا ہی نہی۔ کیونکہ انان نوں موت دا کھو تان رتا نہی سی۔ کیونکہ اوہ نرنکار نال اک مکّ سن تے سہج سبہاء انان کولو کوتک ہو جاندے سن جنان نوں دنیاں چمتکار کہندی ہے۔ اوہ غسپیخور سکندر اباراہیملودھیب ابراہیم دی قید 'چوں سرخرو ہو نکلے سن جس نے چاہیا سی کہ ایہہ ہندو فقیر مسلمان کیو نہی بندا؟ جاندے بجدے ہوئے برما دے راکھشاں دے دیس وچ گئے سن۔ بھارت دے مانس کھانے قبیلیاں وچ گئے۔ انان کوئی علاقہ چھڈیا ہی نہی جہڑا مہنوپورن ہووے پھر اوہ بہاوے کنا درگم ہووے اوہ اوتھے پہنچدے رہے۔ در اصل اوہ کوئی موقع نہی سی کھنجدے مہنوپورن بندیاں نوں ملن توں۔ جویں پہلے ہی دسیا جا چکا ہے کہ گورو صاحب دی پہل ہندی سی۔ ۱. حکمران نوں ملیا جائے، ۲. سادھوآں دے آشرمتے ۳. میلے جان کمبھ۔

ایہہ متعلاں دین توں ساڈا مطلب کی بابر پیراں فقیراں دی رتا پرواہ نہی سی کردا۔ بابرناے دے پنہ ۸۹ تے لکھیا ہے کہ،

"اسیں صلاح کیتی کہ پٹھانان دے بنوتے بنگش نوں برباد کر دئیے۔ اس دوران کوباٹ دے پٹھانان نے اک پہاڑی تے ڈیرہ جما لیا کہ جدوں اسپیں پرتیئے تان ساڈے تے حملہ کرن۔ پر اسپیں پہاڑی دے اپرلے پاسیو دی پے گئے تے جھٹ ۱۵۰ جھٹکا دتے۔ باقی دے جہڑے بچے سی انان ہتھ کھڑے کر دتے تے ساریاں نے منہ وچ گھاہ پا لیا جسدا مطلب ہندا ہے کہ اسپیں تان تہاڈے بولد ہاں جتھے مرضی جو لو۔ انان ساریاں دے سر لاه کے مینار بنایا گیا۔ پھر اسپیں بنگش تے بنو علاقہ وچ وڑے جہڑا پدھرا میدان ہے تے کورم دریا انوں سننجا ہے۔ ایسا کھیل پنڈ توں مال ڈنگرتے بھیڈاں اسان کھویا۔ ایسا کھیل دے پٹھانان نے راتی ساڈے تے حملہ کر دتا۔ پر انان نوں کی پتہ کہ اسپیں کوئی ڈھلے مٹھے تھوڑے ساؤدے ہاں۔ تیر دی ہر مارتے میرے سپاہی پھرہ دندے نے۔ میں خود وی اک دن پھریداراں دا معائنہ کیتا تے جتھے جتھے کوئی ستا جاں ذمہ واری توں ڈھلا ویکھیا میں اگلے سویر انوں سدّ کے اوہا نگ وڈھ کے جلوس کڈھن دا حکم دتا"

کہن توں مطلب بابر انان ظالم سی۔ پر بابر دی صفت سی کہ دھرم دے ناس تے قتل نہی سی کردا۔ اوہ صرف انوں قتل کر رہا سی جہڑا اوہدی حکومت وچ رکاوٹ ہندا۔

سو ایہی کارن ہے کہ گورو صاحب کشمیر توں اپنا راہ چھڈ کے قابل نوں ہو ترے۔ ایہہ وی لگدا ہے کہ ہو سکدا گورو صاحب نوں خبر ملی ہووے کہ بابر کتے پشاور دے علاقہ وچ ہے۔

---◆---

گورو صاحب نے بابر نوں ہندوستان دا تخت بخشیا

واپس گورو صاحب دی قابل وچ موجودگی ول پرتدے ہاں۔ کہ بابر نوں اطلاع ملی کہ قابل وچ سادھو فقیراں دیا بڑیاں ڈھانیاں موجود ہن۔ بابر پہلاں ہی سوچدا سی ایہہ لوک ایوے معاشرے تے بوجھ ہن۔ سو بابر نے حکم دتا کہ جتھے وی کوئی سادھو فقیر ملے انوں پھڑ لیاؤ۔

سپاہیاں نے قابل وچ جتھے کتے کوئی سادھو فقیر ویکھیا انوں قابو کر لیا تے ساریاں نوں اکٹھے کر کے چھاؤنی لے آئے۔

اونی دنی سپاہیاں نوں وگار جو کڈھنی پیندی سی اوہ سی گھوڑیاں نوں دانہ/پٹھے پاؤنا، مالش کرناں آدی۔ پھر دوسرا کم ہندا سی رسوئی (لنگر) تیار کرنا جس وچ آٹا پیہنا جی دا عذاب گنیا جاندا سی۔ قیدیوں کولو پھر سپاہی ایہو جہے کم لیندے سن۔ کیونکہ چکی پیہناں سخت مشقت وچوں گنیا جاندا سی۔ تندرست مجرم نوں ہی اس کم تے لایا جاندا سی۔

پنجاب وچ اس طرحاں دی ہتھ چکی پرچلت ہندی سی۔ دھیان رہے ایہہ چکی دا ماڈل ہے۔ ساکھی وچ دتی چکی نال ایہدا کوئی سبندھ نہیں۔

سو سپاہی جہڑی
سادھو فقیراں دی
ڈھانسی پھڑھ کے
لیائے اناں وچ رشٹ-
پشٹ سادھواں
نوں چکی پیہن
ڈھاہ دتا۔ باقیاں
نوں گھوڑیاں دی
خدمت آدی تے۔ جہڑا
چکی نال پیہے
سپاہی انوں کوٹڑے
مارن۔

پھر گورو نانک والی ڈھانسی وی پھڑی گئی۔ چھاؤنی
'چ لیا وکھریاں وکھریاں وگاراں تے لا دتا۔ گورو
صاحب دی عمر اس ویلے ۵۱ سال سی (۱۵۲۰ ای۔)
گورو صاحب دی صحت ودھیا سی اس کر کے
صاحب نوں چکی ** پیہن تے لا دتا۔ کجھ دیر بعد
اوتھے نگران نے ویکھیا کہ اس درویش دی چکی آپے
چل رہی ہے۔ نگران دوڑا دوڑا گیا تے منسبدار نوں

خبر دتی کہ فقیراں وچ اک کوئی ربّ دا پیارا ہے
اوبدی چکی آپے چل رہی ہے تے فقیر مسست ہویا
کجھ گا رہا ہے۔ گلّ جھٹّ بابر تکّ وی پہنچ گئی۔
بابر نے حکم کیتا کہ اس فقیر نوں میرے ساہمنے پیش
کیتا جاوے۔

اوہ درویش بابا نانک سی۔

بابر اس ویلے انج مسستی دے عالم وچ سی۔ اپنے
مناہت ساتھیان نال رل کے بھنگ پی رہا سی۔ گورو
صاحب نوں درویش جاندے ہوئے آداب کیتا۔ گورو
صاحب نے وی انوں جھکّ کے سلام کیتا۔

بابر نے گورو صاحب دا تائریہ (جاں واقفیت) پچھی۔
گورو صاحب نے جواب دتا کہ درویش بندے دی
واقفیت کاہدی۔ گھر بار سبھّ کجھ چھڈے بندے نے۔
فقیر دی بس منزل اک ہی ہندی ہے: دیدارِ خدا۔

پھر وی بابر نے گورو صاحب دا پچھو کڑّ جانن 'چ
دلچسپی وکھائی۔ گورو صاحب نے دسیا کہ میں
لاہور لاگے دا جمپل ہاں تے کسے ویلے دولت خاں
ابراہیم ملودھیہ ابراہیم دی خدمت وچ کردار رہا ہاں۔

نوں بخش دتا -

شہروں ان کو دیو کڈھائی۔ بہر ن دلی ور ہے آئی۔ ۸ ستگور کہیو ہم
تورے آئی۔ کر اور بہاؤے دلی پتشاہ۔ اب آئی بولیو تمرو کال۔ اٹھاراں
سو اٹھتر سال۔

۵ سو ساکھی: ۵۶- بابر کی بینتی سنی ستگور بھئے دیاں۔ پاتشاہی
چر تیکر دتیا نانک ندر نہال۔ (۴۲)

۵ سائیکل یاتری - ۴۹۰- انوسار مٹن وکھے پرمیرا چلی آؤدی ہے کہ
گورو نانک نے بابر دے وڈھیرے تمور لنگ نوں ۷ پاتشاہیاں مٹن
کشمیر وکھے بخشیاں سن۔ (تمور لنگ: ۱۳۳۶-۱۴۰۵ ای۔) (پرمیرا وچ
اجہیاں تبدیلیاں سبھاوک بن۔ ہر کوئی اتھاس دا جانکار نہیں بندا۔ ہو
سکدے گل اکبر توں چلی ہووے کہ اکبر دے دادے نوں بادشاہی
بخشی سی۔)

© Dabistan-i- Mazahib 1650AD ---His disciples narrate many of
his miracles which cannot find room in this brief sketch. One of
these that Nanak having been displeased with the Afghans
deputed the Mughals over them. So in ...1526AD....Babur
gained victory over the Afghan Ibrahim. ۵

سو اتے اسیں ویکھدے ہاں کہ لگپگ سارے دے سارے پراتن اتھاسک
سکھ سروتاں وچ درج ہے کہ گورو صاحب نے مغل راجا بابر نوں
ہندوستان دی بادشاہی بخشی سی۔

بخشش سیدپر نہیں، قابل ہوئی سی - ایہہ قدرتی ہے کہ بخشش
ویلے حالات سکھاوے ہونگے تان ہی گورو صاحب اسپس دینگے بہتے
اتھاسکاراں نے ایہہ لکھ دتا ہے کہ سیدپر (ایمن آباد) وکھے گورو
صاحب نے بابر نوں اسپس دتی سی۔ جدوں کہ سیدپر وچ تان اس
موقع قتلیم کیتا سی بابر نے۔ اتھاس وچ آؤدا ہے گورو صاحب تان
ایہہ ظلم ویکھے کہ کافی سماں گم (بے ہوش) رہے سن: (بالا)۔ سو
اسپس والی گلّ تان ہی سنہو ہے جے گورو صاحب بابر نوں
سکھاویں ماحول وچ سیدپر دے حملے توں پہلاں کتے ملے ہون۔ پھر
قابل وچ چکی وی موجود ہے جس بارے کیتا جاندا ہے کہ بابر نے گورو
صاحب کولو پسانی سی۔ نالے پراتن سروت قابل ہی دسدے۔

باقی جہڑی ایمن آباد وچ چکی پیسن والی گل ہے اوہ غلط ہے
ویکھو صفحہ ۳۴۵ ایمن آباد والی چکی والی گل بعد وچ جڑی ہے
اج توں کوئی ۱۲۰ سال پہلاں۔

کجھ اتھاسک سروت جو ثبوت ہن کہ گورو صاحب نے بابر نوں بادشاہی دی بخشش کیتی

۵ مہما پرکاش ۴۲- انوسار گورو صاحب تے بابر دا میل قابل وکھے
پی بندا ہے۔

۵ بابر ناما پنہ- ۱۲

۵ گردھام سنگرہ- (پنہ ۲۴) ایہہ پوتر چکی پوجن جوگ ہو گئی۔ وقت
پا کے ایہہ چکی قابل وچ سانہ لئی گئی۔ ۱۸۹۵ ای۔ وچ اس چکی دا
اتلا پڑ تان بھائی سیام سنگھ دی دھرم سالا وچ ساہیا پیا سی تے
بیٹھلا پڑ شاہی باغ وچ پوجیدا سی۔

۵ بن ویکھو پراتن تے سمیں دے دستاویز کی گواہی دندے نہ؟
لگ پگ جنے وی پراتن سکھ سروت ہن سارے ہی اس گلّ دی شاہدی
بہر دے ہن کہ گورو صاحب نے بابر نوں ہندوستان دی بادشاہی بخشی
سی۔

۵ بالا: ۱۳۲- تان گورو نانک جی بچن کیا میر جی تیری پاشاہی کرسی
پر کرسی چلی جائیگی چر تیکڑ۔

۵ بی- ۴۰: ۸۰- تان باہے کیتا تیری پاتشاہی چر تائی چلیگی۔
۵ مہما پرکاش: ۴۲- تب بابر نے ہاتھ باندھ کے بینتی کیا۔ ہم کو
ہندوستان کی پاتشاہی ملے۔ تب باہے بچن کیتا۔ جو تینوں ہندوستان
دی پاتشاہی ملیگی۔

۵ منی سنگھ- ۴۳۴ لکھدے ہن: "اناں کہیا جو اسان سنئے ہے۔ جو
بابا نانک (بابر) سنی نوں ہندوستان دی پاتشاہی دتی ہے اسانوں وی
بخشو۔"

۵ بھائی گرداس نے سنکھیپ وچ دتا پر گورو صاحب تے بابر دی ملنی
دی تصدیق کیتا ہے - سدھ ناتھ اوتار سبھ گوسٹ کر کر کڑ پھڑایا۔
بابر کے باہے ملے نو سبھ نیاپ نواہا۔ پتساہا مل وچھڑے جوگ
بھوگ چھڈ چلت رچایا۔ دین دنیا دا پاتساہ بے محتاج راخ گھر آیا۔ (۲۶-
۴۱)

۵ سوڈھی مہربان:

۵ پراچین پنتھ پرکاش- ۲۲: انوسار گورو صاحب تے پور ہندو سادھواں
نوں دلی دے سلطان گرفتار کیتا سی۔ گورو صاحب نے جدوں کوتک
دکھائے تان سلطان نے حکم دے کے گورو صاحب نوں دلی- دیپسلی
نکالا دے دتا سی۔ گورو صاحب نے پھر دلی داراج ہی چوگے (مغل بابر)

دولت خان دا ناں سن کے باہر دی دلچسپی پور جاگ اٹھی تے اس نے دولت بابت کئی طرحاں دے سوال پچھے۔ یاد رہے دولت خان نے آپ وی باہر نوں نیوتا بھیجیا ہویا سی کہ توں دلی تے حملہ کر میں تیرا ساتھ دیویگان۔ پھر بنے بنے باہر، اباراہیم لودھیہ لے ابراہیم دے منڈیاں کولوں وڈا نذرانہ جان کھراج لے کے وی آیا سی۔

باہر نے جھٹّ حکم کیتا کہ درویش نوں وی پیالہ دیو۔ گورو صاحب نے نانہہ کردے ہوئے کیہا کہ میں تان نام دا پیالہ پیندا ہاں جہدی خماری لیہندی ہی نہیں۔ باہر کہن لگا کہ اے درویش اوہ کھڑی بھنگ ہے جھڑی توں پیتی ہے، جہدا نشہ اتردا ہی نہیں؟

گورو صاحب نے مردانے نوں سچیت کیتا تے شبد گایا: بھو تیرا بھانگ کھلڑی میرا چیتّ۔ ے دیوانا بھیا اتیتّ۔۔ کر کاسہ درسن کی بھوکھ۔۔ ے در ماگوں نیتا توں درسن کی کرؤ سمائ۔۔ ے در ماگتّ نیت۔۔ ۱ رہاؤ۔۔ کیسر کسم مرگے پرنا سرب بھیکھیا پائ۔۔ ۱ سریری چڑنا۔۔ چندن بھگنا جوت انیہی سرے پرمل گھ۔ پٹ بھانڈا کہے ن کوئی۔۔ ایسا بھگتّ کرنا۔۔ ۲ ورن مہہ ہوئی۔۔ تیرے نام نوے رہے لو لائی۔۔ نانک (تلنگ محلہ ۱ گھڑ ۲) ۱ ۲ تن در بھیکھیا پائ۔۔ ۳

باہر کہن لگا ایہدا کسی مطلب تان جوویں گورو صاحب نے فارسی وچّ اس دا ترجمہ کیتا تان باہر اتّ دی حلیمی دا شبد سن کے گد گد ہو گیا۔

پھر باہر ہندوستان بارے واقفیت لین لئی سوال کر دا رہا۔ کیونکہ گورو صاحب نے پورا ہندوستان گاپیا ہویا سی۔ باہر نے بہت کجھ جاننا چاہیا گورو صاحب کولو۔ کھل کے گلاں ہوئیاں۔

پھر گورو صاحب نے سوال کر دتا کہ باہر توں درویشاں نوں کیو ستاؤنا این؟

باہر نے کیہا کہ ایہہ لوک (سادھو فقیر) معاشرے (سماج) تے بوجھ ہن۔ گورو صاحب نے بڑی حلیمی تے طریقے نال دلیل دے کے سمجھایا کہ ہر جی اس

دھرتی تے بوجھ ہے جہڑا نرنکار دے کھیل نوں نہیں سمجھدا۔ اس سماج وچّ ہر کوئی صاف دکھن وچّ پیداوار نہیں کر رہا ہندا۔ ایہہ سمارے انگ ملکے معاشرہ ہندا ہے۔ معاشرے وچّ ونگی ہے۔

گورو صاحب نے باہر نوں اپدیش دتا کہ رتّ دی لوکائی تے ظلم ناں کرناں، خدا تہاڈی مدد کریگا۔ باہر اشارے سمجھ رہا سی۔ بادشاہ کہن لگا جی جے اسیں سختائی ناں کریئے تان کوئی نہیں حکومت مندا۔

گورو صاحب نے باہر نوں کیہا کہ ایہناں دکھیئے دردوند سادھوآ فقیراں درویشاں نوں پھڑھ کے تینوں کی حاصل ہووے گا، جو اپنا سبھ کجھ تیاگ چکے ہن؟ اوہ کہن لگا کہ ایہہ ولہڑ لوک ایوے سماج تے بوجھ ہن۔ اس موقعے پھر گورو صاحب نے سادھوآں بارے شبد بولیاں:

آسا گھڑ ۴ محلہ ۱

ستگور پرساد۔۔ دیوتیا درسن کے تائی دوکھ بھوکھ تیرتھ کیئے۔۔ جوگی جتی جگتّ مہہ رہتے کر توں کارن صاحبہ رنگرتے کر بھگوے بھیکھ بھئے۔۔ ۱ تیرے نام انیکاروپ انتنا کہن ن جاہی تیرے گن رہاؤ۔۔ در گھر محلہ ہستی گھوڑے چھوڈّ کیتے۔۔ ۱ ولاتّ دیس گئے۔۔ پیر پیکامبر سالک صادق چھوڈّی صاد سہج سکھ رس کس تجیلے دنیا تھائی پئے۔۔ ۲ کاپڑ چھوڈّے چمڑ لیئے۔۔ دکھیئے دردوند در تیرے نام کھلڑی کھپری لکڑی چمڑی رتے درویس بھئے۔۔ ۳ سکھا سوٹ دھوتی کینی۔۔ توں صاحب بؤ سانگی ۱ ۳۳ تیرا پر نوے نانک جاتّ کیسی۔۔ ۴

شبد دا جدوں ترجمہ باہر نے سنیا تان اوہ وی قایل ہو گیا۔ گورو صاحب دی اس بانی دا نالو نال کوئی کھتری ترجمہ کری جا رہا سی۔

باہر ایہہ سبھ سن کے بہت پرہاوت ہویا تے اس نے حکم کر دتا کہ اناں فقیراں درویشاں جوگیاں سادھوآں سبھ نوں ترنت رہا کر دیو۔

وچّ گورو صاحب دا ذکر نہیں آؤدا۔ نالے باہر کیسے وی صورت وچّ کسے غیر-مسلم درویش دی تعریف نہیں کرناں چاہیگا۔

۲. دوسرا، پاپ کی جنج کہن ویلے گورو صاحب نے یدھ ویلے لوکائی دی پیڑا محسوس کیتی ہے تے نال ہی کیہا ہے کہ ایہناں لوکاں نے رتّ نوں بھلایا ہویا سی۔ "اگو دے جے چیتئی تان کائتّ ملے سجائ۔۔ اگلی گلّ جو اناں کہی ہے کہ جو کجھ ہو رہا ہے نرنکار دے حکم وچّ ہو رہا ہے۔" ایہے کرے کرانے کرنا کس نوآکھ سنائینے۔۔ (وستھار وچّ پڑن لئی ویکھو 'بابروانی' پنہ ۳۴۱)

۳. بخشش سیدپر دے قتلام توں پہلاں قابل وچّ ہوئی ہے ناں کہ قتلام ویلے۔

نالے سادھو فقیر اپنی موج وچّ رہندے ہن۔ جدوں کہ گورو صاحب دا تان منیا ہویا ہے کہ اوہ پوری طرحاں نرنکار دی رجا وچّ رہندے سن۔

پُر گورو صاحب تان باہر بارے لکھدے ہن، " پاپ کی جنج لے کابلہ دھایا"

نالے باہرناے وچّ گورو صاحب دا کوئی ذکر نہیں اجوکے کئی لکھاریاں نے بخشش والی گل نوں نکارن دی کوشش کیتی ہے اترے رائے دتی ہے کہ گورو صاحب تے باہر دا کوئی میل ہی نہیں سی ہویا۔ اوہناں دا کہنا ہے کہ پہلی گلّ تان باہر نے اپنے زندگی ناے وچّ اجیہی کوئی گلّ لکھی ہی نہیں، مطلب باہے نانک بارے کوئی ذکر نہیں ہے۔ ۲. دوسرا ویکھو گورو صاحب اپنی بانی وچّ باہر دی فوج نوں "پاپ کی جنج" ناں دندے ہن۔ جوویں "پاپ کی جنج لے کابلہ دھایا"

جواب - ہاں گورو صاحب نے دلی دے تخت دی بخشش کیتی سی۔ اس گلّ دا ثبوت ہے کہ پہلی گلّ تان ۱. باہرناے وچّ کئی کھاپے جاں پاڑے۔ خاص کرکے ڈاکٹر. ترلوچن سنگھ انوسار: پنج پاڑے اس پرکارنے (۱) ۱۶۵۳-۸۴ ای. (۲) ۱۵۰۸-۹ ای. (۳) ۱۵۲۰-۲۵ (۴) اپریل توں ستمبر ۱۵۲۸ ای. (۵) ۱۵۲۹-۳۰ ای. جدوں کہ اس مصلے وچّ ۱۵۲۰-۲۵ دا سما مہتوپورن ہے۔ جس کارن باہرناے

اس طرحان دیاں کجھ گلاں باتان ہوئیاں۔ بابر کہن لگا کہ مینوں اشیرواد دیو کہ میں ہندوستان نوں فتح کراں۔ گورو صاحب نے انوں اسپس دتی کہ توں دلی دے تخت تے بیٹھنیگا۔ پر لوکائی تے ظلم ناں کری۔

باقی اس کراماتی درویش دے مونہو ایہہ لفظ سن کے کہ میں دلی دے تخت تے بیٹھاگاں بابر تاں

باگو باغ ہو گیا۔ بادشاہ دی کھشی کر کے چار چہیرے خوشی پھیل گئی۔ جشن شروع ہو گئے۔ بابر دے گھر پہلاں ہی خوشی دا ماحول سی کیونکہ بچے نے جنم لیا سی۔

اناں حالاتان نوں ویکھ سبھ نوں احساس ہو گیا کہ ہن ہندوستان دی مہم شروع ہوئی کہ ہوئی۔

پنڈت

گورو صاحب قابل توں اتر دے دیساں وچ نہی گئے۔

کئی لکھاریاں نے بلکہ، سمرکند، تاشقند، بکھارا، مزاری شریف، بگلان، نانگر بار آدی اتری شہراں وچ گورو صاحب دی آمد دکھا دتی ہے۔ اتھے اسپس اناں اتہاسکاراں نال سہمت نہی ہاں۔ ایہناں نے اس کر کے ایہہ گل لکھ ماری کیونکہ ایہناں علاقیاں وچ سکھ وپاری خاص کر کے اروڑے تے کھتری ۱۷ ویں توں ۱۹ ویں صدی ای۔ وچ جاوے سن۔ قدرتی ہے کہ اناں وپاریاں اپنے پوجا استھان وی ایہناں شہراں وچ بنائے ہوئے سن۔ جس توں پرہاوت ہو کے لکھاریاں نے گورو صاحب دا ایہناں تھاناو تے جانا وی لکھ دتا۔

اناں کو ضرور ہو سکدے کہ صاحب ۱۵۲۰ ای۔ وچ قابل دے نیڑے تیرے دے شہراں وچ گئے ہون۔

کجھ باسے والی ہی گلے جویں اجوکے سماں وچ وی کئی لکھاری اناں نوں روم، فرانس، ملیشیا تے انھوں تک کہ امریکہ جانا وی دس رہے۔

۱۵ گہانی گیان سنگھ دے گردھام سنگربہہ وچ دسے گئے اجیہے گردھاماں دا اصل وچ گورو نانک صاحب نال سبندھ نہی ہے کجھ ستھان تاں ہونے ہی نہی ہن۔ کسے اک لکھاری کولوں غلطی ہوئی تاں اپرنت پر لکھاری مکھی تے مکھی ماری جا رہے۔

مثال دے طور تے گیانی ولو دسے کجھ اک استھاناں بارے اسپس اپنے وپچار دندے ہاں۔

گھڑو کا پہاڑ - ثبی صاحب : سانوں تاں ایہہ تھان نقشے تے کتے نہی ملی۔ کوٹھا صاحب اسکا - اتھوں دے مشہور شردھاوان گرسکھ ضرور ہونے ہن۔

ابلیس - ابلیس در اصل ایران وچ ہے۔ لکھاری نوں اتھے وی بھلیکھا لگا ہے کیونکہ گورو صاحب دے وکن والی ساکھی وچ روپیلے پٹھاناں دے

دیس دا ذکر ہے۔ وکن والی گھٹنا اصل وچ اتراکھنڈ وچ ہوئی سی۔ (ویکھو صفحہ ۹۷) جنم ساکھی وچ پٹھاناں دا ذکر آؤن کر کے مگر لے لکھاریاں نے ایہہ گھٹنا افغانستان پہنچا دتی۔ ویکھو: ۱۵ گورو نانک جی کے گردوارے (تارہ سنگھ نروتم)

پنڈت ارجن منی نے وی ۱۹۲۳ ای وچ کجھ اجیہا ہی لکھ دتا ہے۔ اوہ گورو صاحب دی آمد جوہی (اجیبکستان) سمرکند، باکون، اندیجان، کرمینا، بکھارا، میمنہ، اکچا، مزار شریف، گھڑو کا، آدی شہراں وچ وکھا رہے ہن۔ سو افغانستان، اجیبکستان، ترکمنستان آدی ملکان وچ جتھے جتھے گرسکھ بندے سن، پنڈت جی نے ہر اس تھان گورو صاحب دا آگمان وکھا دتا ہے۔

سو گورو صاحب قابل توں ہی پرت آئے سن۔

۱۵ سری گر تیرتھ سنگرہ-تارہ سنگھ نروتم- پیپ-۱۹، گز نانک صاحب کے استھان- گیانی- پیپ-۱۷، ایران، عراق، افغانستان وچ گورو نانک دے استھان- کویراج پنڈت ارجن منی- پیپ-۹۱

و سائیکل یاتری- ۱۵۲۷ ہن بالاکوٹ توں ہے بے نانکی کول پون سوار ہو جانا لکھیا ہے۔ پر لکھیا ہے کہ سویرے ہی لوکان نوں پتہ لگن توں پہلاں واپس بالاکوٹ پہنچ گئے سن۔

اسپس سمجھدے ہاں کہ ایہہ گھٹنا قابل جاں لاگے جاگے واپری سی۔ کیونکہ قابل توں واپس بندے ہوئے گورو صاحب دا کسے پور خاص استھان ٹھہرنا ثابت نہی ہو رہا۔ جاں ہو سکدا قابل توں کابل نال پرتے ہون۔ روپتاس جاں ٹلا جو گیاں بارے تاں صاف ثبوت ملدے ہن کہ صاحب ایمن آباد والے پاسے توں ادھر آئے سن۔ ۱۵ مثال دے طور تے ویکھو کوہلی- ۱۶۴

کی گورو صاحب ساردا شکتیپٹھان ناں گئے ہونگے؟

ساقط لوکان دے بھارت اندر ۵۲ پرسدھ دھارمک استھان ہن۔ جہاں بارے آباں پہلاں آسام دی پھیری ویلے پڑھ چکے ہاں۔ اتر بھارت دے پرسدھ شاکت ستھاناں وچوں ساردا شکتی پیٹھ ووتا دا کیندر رہا ہے۔ اتھوں دے ودواناں نے ہی ساردا لپی وکست کیتی سی۔ کشمیری لوکان دا کہنا ہے کہ پرلے سماں وچ ساردا لپی ہی پنجاب وچ چل دی سی۔ ساردا نال رلدی ملدی لپی 'ٹاکرے' ہماچل دے پہاڑی مندران وچ ملدی ہے۔ گورمکھی اناں لپیاں نال وادھو ملدی جلدی ہے۔ سو اس وچ کوئی شک نہی رہندا کہ ساردا تے گورمکھی بھیناں

شاردا پیٹھ دے کھنڈرات

بھیناں نے۔ ساردا شکتیپٹھان سگو دنیا بھر وچ پرسدھ سی۔ چینی یاتری ہیون سانگ لکھدا ہے کہ میں اتھے دو سال رہا۔ ۱۰۳۰ وچ اتھے مسلمان یاتری ال برونی آیا جس نے لکھا کہ اتھوں دا مندر ملتان، سومنا تے کروکھیتر دے مندران دے برابر دی اہمیت والا ہے۔ کشمیر دے راجے سکندر جس نوں اتھاس وچ بتشکن کیہا جاندا ہے اس مندر نوں وی تحس نحس کیتا ہووے گا۔ پر ثبوت ملدے ہن کہ مندر تاں ۱۶ صدی وچ پرسدھ سی۔ کیونکہ بادشاہ اکبر دے دور وچ لکھی گئی پستک آن اکبری وچ اہل فضل نے اس مندر دی سوبھا کیتی ہے جس توں ثابت بندا ہے کہ گورو

نانک پاتشاہ دی کشمیر پھیری موقع ایہہ مندر اجے وی بہت حرمن پیارا سی۔ جس توں ثابت ہو جاندا ہے کہ کوئی کارن نہی بندا کہ گورو صاحب اتھے ناں آئے ہون۔ پھر اتھوں بیٹھان نیڑے ہی (دوری ۸۰ کہ۔ می) بالاکوٹ دے ستھان تے گورو صاحب دے آؤن دا پکا ثبوت تھڑا صاحب ہے۔ سو ایہہ تاں ہو ہی نہی سکدا کہ گورو صاحب ساردا ناں آئے ہون۔

پر سکھ اتھاس وچ کتے ذکر نہی آؤدا کہ صاحب شاردا آئے سن۔

ساڈا اندازہ ہے کہ صاحب شاردا

پیٹھ ضرور پہنچے ہونگے۔ ہاں اتہاسکار واسطے ایہہ دبدھا ضرور بن سکدی ہے کہ گورو صاحب سکر دو لوں آئے، ہرمکھ گنگا (امر ناتھ پاسیو) آئے جاں پھر مٹن دی یاترا اپرنت اتھے پہنچے سن۔ ہاں میلہ ساردا وکھے وی ساؤن دے مہینے ہی لگدا سی۔*

اتھے گورو صاحب نے پنڈتاں نوں ٹونیاں ٹھانیاں، جنتر، منتر توں ہٹا اک اکال دی بھنگی ول لاؤنا چاہیا ہووے گا۔

اج ساردا شکتیپٹھان پاکستان دے ضلع نیلم وچ نیلم دریا تے پیندا ہے۔ مندر دے صرف کھنڈر ہی بچے۔